

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 27 december 2019

Mål nr

T 3808-19

PARTER

Klagande

S-EB

Ombud: Advokat JF

Motpart

Sekretess MGDD, se Partsbilaga sekretess

Ombud: Advokat LS

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Övre Norrlands dom 2019-02-05 i mål B 1040-18 och
B 1167-18

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom i mål B 1167-18 på det sättet att Högsta domstolen bestämmer det skadestånd som S-EB ska betala till MGDD till 85 000 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 17 oktober 2018.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

Sekretessbestämmelsen i 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig på uppgifterna om MGDD:s identitet i partsbilagan till denna dom.

Högsta domstolen avslår JFs begäran om ersättning av allmänna medel för biträde här åt S-EB.

Högsta domstolen förpliktar S-EB att ersätta MGDD för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 2 800 kr, varav 2 240 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

S-EB har yrkat att Högsta domstolen ska sätta ned det skadestånd som han ska betala till MGDD till 17 500 kr, varav 15 000 kr avser ersättning för kränkning och 2 500 kr avser ersättning för sveda och värk.

MGDD har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. Högsta domstolen dömde S-EB för oaktsam våldtäkt enligt 6 kap. 1 a § brottsbalken (se ”Övernattningen” NJA 2019 s. 668). Gärningen bestod i att S-EB hade genomfört ett vaginalt samlag och fört in fingrar i målsägandens underliv utan att hon deltog frivilligt i de sexuella handlingarna. Domstolen

fann att S-EB varit medvetet oaktsam i förhållande till att målsäganden inte deltog frivilligt och att det varit fråga om ett medvetet risktagande av allvarligt slag. Omständigheterna var enligt Högsta domstolen inte sådana att gärningen var mindre allvarlig. Fängelsestraffet – som även avsåg annan brottslighet – bestämdes till två år och tre månader.

2. Högsta domstolen beslutade samtidigt att meddela prövningstillstånd beträffande målsägandens enskilda anspråk och att avskilja talan från brottmålet. Skadeståndstalan prövas i denna dom.

3. Tingsrätten, som hade dömt S-EB för våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken, tillerkände målsäganden skadestånd med 115 000 kr, varav 100 000 kr för kränkning och 15 000 kr för sveda och värk, samt viss ränta. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom i den delen.

Frågan i målet

4. Målet rör rätten till ersättning för kränkning samt för sveda och värk vid oaktsam våldtäkt.

Straffbestämmelsen om oaktsam våldtäkt

5. Den som genomför ett samlag, eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, med en person som inte deltar frivilligt döms enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år. Är brottet att anse som mindre grovt döms enligt andra stycket till fängelse i högst fyra år.

6. Den som begår en gärning som avses i 6 kap. 1 § brottsbalken och är grovt oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt döms enligt 1 a § för oaktsam våldtäkt till fängelse i högst fyra år. Om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det inte dömas till ansvar.

7. Straffansvaret för oaktsam våldtäkt syftar till att tydliggöra att varje människa har en ovillkorlig rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. I förarbetena anges att kravet på grov oaktsamhet innebär att ansvaret är avsett att träffa sådana gärningar som, trots frånvaron av uppsåt, är påtagligt straffvärda. Det ska alltså vara fråga om oaktsamhet som i det enskilda fallet framstår som klart klandervärd. (Se prop. 2017/18:177 s. 48 f. och 84 f.)

Ersättning för kränkning

8. Enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen ska den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ersätta den skada som kränkningen innebär. De brott som grundar rätt till ersättning utmärks av att de innefattar ett angrepp på den skadelidandes personliga integritet.

9. Kränkningserättningen är avsedd att ge compensation för känslor som den kränkande handlingen har framkallat hos den skadelidande, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada. Det som ska ersättas är den kränkning, dvs. den momentana upplevelse, som den angripne typiskt sett har drabbats av vid skadetillfället, och inte efterföljande lidande eller andra upplevelser eller verkningar av det brottsliga angreppet. (Se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938 p. 5 med hänvisningar.)

10. Kränkningserättningen ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet (5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen). Utgångspunkten ska vara en skönsmässig bedömning, baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar. Man ska alltså i första hand se till vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom angreppet. Detta innebär att ersättningen i stor utsträckning får bestämmas med ledning av objektiva faktorer, även om man i särskilda fall kan ta hänsyn till intensiteten i den skadelidandes upplevelse av kränkningen. (Se prop. 2000/01:68 s. 51 f.)

11. I praktiken bestämmer domstolarna ofta ersättningsnivåerna med ledning av de schabloner för brottsskadeersättning som tillämpas av Brottsoffermyndigheten efter beslut av Nämnden för brottsskadeersättning (se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” p. 7).

Ersättning för sveda och värk

12. Enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada ersätta skadan. I 5 kap. 1 § första stycket 3 regleras ersättningsskyldighet för personskada i form av sveda och värk. Denna ersättningspost avser lidande under den akuta sjukdomstiden efter skadan och kan avse sådant som smärta och andra fysiska obehag, ångest, sömn- och koncentrationssvårigheter, depressiva reaktioner samt sexuella störningar. (Se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” p. 4.)

13. Ersättningen för sveda och värk bestäms vanligen schablonmässigt med ledning av de hjälptabeller som har utformats av Trafikskadenämnden och som justeras regelbundet. Högsta domstolen har godtagit att beloppet bestäms på detta sätt. (Se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” p. 7.) Enligt tabellerna bestäms ersättningen med utgångspunkt i ett månatligt grundbelopp, vilket varierar med hänsyn till vårdformen, skadans art och vårdtidens längd.

14. För att ersättningens storlek ska kunna bestämmas med ledning av tabellerna krävs normalt medicinsk utredning i form av läkarintyg. Det är dock inget krav för tabellernas tillämpning att den skadelidande har blivit sjukskriven. Vid psykiska besvär till följd av sexuella övergrepp görs vanligtvis en uppskattning av akut sjuktid. (Se prop. 2000/01:68 s. 25.) Den som visar att han eller hon har lidit en mer omfattande skada kan tillerkännas högre ersättning än vad som följer av schablonerna (jfr NJA 2006 s. 738).

Ersättning för kränkning vid oaktsam våldtäkt

Ersättning för kränkning ska utgå vid medveten oaktsamhet

15. För att ersättning för kränkning ska komma i fråga krävs vanligtvis att ett uppsåtligt brott har begåtts. Högsta domstolen har dock i ett par rättsfall som gällt vållande till kroppsskada i samband med trafikbrott funnit att det i undantagsfall kan utgå ersättning för kränkning även vid oaktsamhetsbrott. Det har då förelegat omständigheter som varit så försvårande att den skadevållandes handling närmast sig en uppsåtlig gärning och därför haft samma kränkande innebörd som ett avsiktligt angrepp på den skadelidandes integritet (se NJA 1997 s. 315 och s. 572). I rättsfallet NJA 2012 s. 358 tillerkändes den skadelidande inte kränkningersättning eftersom domstolen fann att det inte varit fråga om ett medvetet risktagande.

16. Sexualbrottens särskilda karaktär medför att den skärpta syn på angrepp avseende annans integritet och sexuella självbestämmande som ligger bakom bl.a. införandet av brottet oaktsam våldtäkt bör få genomslag även när det gäller rätten till kränkningersättning. En brottslig gärning som består i en sexuell handling utgör till sin natur en allvarlig kränkning av målsägandens integritet; den sexuella integriteten utgör kriminaliseringens skyddsintresse. När en person medvetet har tagit risken (men inte har haft likgiltighetsuppsåt) för att målsäganden inte frivilligt deltar i den sexuella handlingen, får därmed i allmänhet redan det medvetna risktagandet anses utgöra ett angrepp på målsägandens sexuella integritet som innebär en sådan allvarlig kränkning som förutsätts för att kränkningersättning ska utgå.

Ersättningens storlek

17. Schablonersättningen för kränkning vid en uppsåtlig våldtäkt som inte anses vara mindre grov uppgår för närvarande till 100 000 kr. Vid bestämmande av ersättningens storlek vid en medvetet oaktsam våldtäkt bör frånvaron av uppsåt ges betydelse. Gärningsmannen har då varit grovt oaktsam beträffande

omständigheten att målsäganden inte deltog frivilligt i den sexuella handlingen. Även ett sådant angrepp på målsägandens sexuella integritet framstår som allvarligt. Det kan emellertid anses vara något mindre allvarligt än det uppsåtliga brottet. Det bör därför inverka på den schablonmässiga bedömningen av vilken kränkning som typiskt sett har uppkommit. Schablonersättningen för medvetet oaktsam våldtäkt bör vid en sammanvägning bestämmas till 75 000 kr.

Ersättning för sveda och värk vid oaktsam våldtäkt

18. Vid uppsåtlig våldtäkt är den schabloniserade ersättningen avseende sveda och värk för närvarande 15 000 kr. Det anses motsvara en akut sjuktid under sex månader med annan vård än sjukhusvård.

19. Högsta domstolen har uttalat att det finns skäl att med uppsåtligt handlande jämställa sådan grov oaktsamhet som ligger uppsåtet mycket nära. Högsta domstolen har också uttalat att gärningens beskaffenhet kan vara av betydelse för skadans intensitet i fråga om psykiskt lidande. (Jfr NJA 2004 s. 26 och NJA 2006 s. 738.) På samma sätt som när det gäller graden av kränkning är det svårt att göra generella antaganden om vad som inverkar på det efterföljande lidandet hos ett våldtäktsoffer. Med beaktande av detta och av att den drabbade kan visa att han eller hon har lidit en mer omfattande skada än vad som motsvarar schablonersättningen, bör denna sättas något lägre än i fall av en uppsåtlig våldtäkt.

20. Schablonersättningen för sveda och värk vid oaktsam våldtäkt bör därför bestämmas till 10 000 kr motsvarande en akut sjuktid under fyra månader med annan vård än sjukhusvård.

Bedömningen i detta fall

21. S-EB har dömts för oaktsam våldtäkt genom att han varit medvetet oaktsam beträffande omständigheten att målsäganden inte deltog frivilligt.

Han är därför skyldig att utge ersättning för kränkning. Han ska även utge ersättning för sveda och värk.

22. Det har inte framkommit några omständigheter som motiverar att kränkingsersättningen i detta fall ska uppgå till ett annat belopp än schablonnivån vid oaktsam våldtäkt (se p. 17). Målsäganden är därför berättigad till 75 000 kr i ersättning för kränkning.

23. I målet finns det inte någon närmare utredning om de psykiska besvär som målsäganden har drabbats av till följd av brottet. Ersättningen för sveda och värk ska därför bestämmas till 10 000 kr (se p. 20).

24. Hovrättens domslut i mål B 1167-18 ska därför nu ändras på så sätt att det skadestånd som S-EB ska betala till målsäganden sätts ned till 85 000 kr.

Rättegångskostnader m.m.

25. JF har begärt ersättning av allmänna medel för det biträde han lämnat S-EB i Högsta domstolen. JF är dock inte berättigad till sådan ersättning i målet (jfr NJA 2006 s. 464 och NJA 2012 s. 818 p. 11).

26. Med hänsyn till den begränsade framgång S-EB har fått i Högsta domstolen bör han ersätta målsäganden för del av rättegångskostnad här med 2 800 kr (jfr 18 kap. 4 och 15 §§ rättegångsbalken).

I avgörandet har deltagit: justitieråden Anne-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff, Svante O. Johansson, Eric M. Runesson (referent) och Cecilia Renfors
Föredragande justitiesekreterare: Josefine Wendel